

שיעור 32 ❏ איסור רחיצה באבל

- הסוגייה יג עוסקת באיסור רחיצה באבל ובתענית ציבור, היא אף מציבה את המסגרת המושגית להבחנה ביניהם. בתענית ציבור נאסר תענוג ולכו מותר לרחוץ בצונן; באבל כנראה נאסר גם מה שגורם צער ולכן אסור לרחוץ אף בצונן.
- עיון בראיות מצביע שהסוגייה פותחת בכך שמהמשנה נראה שבתענית ציבור נועלים את המרחצאות. אף שהסוגייה אומרת שאין הכרח להסיק מכאן שאין איסור בצונן, היא כמעט ולא עוסקת בשאר הראיות בתענית ציבור, ושיטת רב חסדא התקבלה להלכה שבתענית ציבור נאסר רק רחיצת כל הגוף בחמין.
- רבנו הנצי"ב במרומי שדה מסביר שדיני תענית ציבור מתבססים על התבנית של יום הכיפורים. מכאן הוא מוכיח שאיסור רחיצה ביום כיפור מדאורייתא הוא רק רחיצת כל הגוף בחמין, ואילו האיסור להושיט אצבעו למים בחמין ובצונן הוא רק מדרבנן. לדבריו, תענית ציבור נבנה על התבנית של איסור רחיצה דאורייתא של יום כיפור. במאמר מוסגר ❏ בהעמק שאלה קסז:ב הנצי"ב מסביר על רקע זה איך איסור רחיצה ביום כיפור דאורייתא ועדיין יש בו היתרים, שזה עיקר הראייה של התוספות שאיסור רחיצה דרבנן. לדבריו, ההיתרים בנויים על כך שמדאורייתא נאסרה רק רחיצה של תענוג.
- עיקר הדיון של הסוגייה הוא בדין אבל, הן בראיות והן במחלוקת בין רב חסדא ורבא שכולו נסוב סביב אבל. מכך שרב חסדא מצמיד את דין תשעה באב לאבל, ובצירוף מימרת רבי אלעזר בפסחים נד: שבתשעה באב אסור לרחוץ הן בחמין והן בקרים, מסתבר שדין תשעה באב ידוע, ומחלוקת האמוראים סובבת סביב השאלה האם לדמות דין אבל לתשעה באב או האם להבחין ביניהם, שהרי אבל מותר בבשר וביין.
- הנצי"ב במרומי שדה מסביר שאיסור רחיצה בתשעה באב מצד היותו תענית ציבור הוא כשאר תעניות ציבור ❏ נאסר בו רק רחיצה בחמין כל גופו. חומרת איסור רחיצה בתשעה באב הוא מדיני האבלות שבו. הוא מסביר שאבל אמור להיאסר ברחיצה בצונן כתשעה באב, אלא היות ואבלות חדשה היא שבעה ימים, הרי שהימנעות מרחיצת צונן שבעה ימים היא צער. מכאן שיטת רבא בלישנא הראשונה שיש להתיר לאבל לרחוץ בצונן כמו אכילת בשר ויין, ואילו רב חסדא סבר שיש לדמות אבל לתשעה באב.
- הרב מבריסק חולק על הנצי"ב וטוען שסוגיית פסחים נד: מדמה את תשעה באב ליום כיפור, וברור ממנה שאיסור רחיצה שבו נאסר מדין תענית ציבור שבו. לעומת זאת סוגיית תענית ל., לגרסת הר"ח והרי"ף שכל שאבל נאסר בו אסור בתשעה באב, והברייתא מונה את איסור רחיצה. הרי שאיסור רחיצה בתשעה באב הוא מדיני אבל. לכן מסיק הגרי"ז שיש שני דינים באיסור רחיצה בתשעה באב ❏ יש לזהות בכל מקור האם הוא עוסק באיסור מדין התענית שבו או מדין האבלות שבו.
- נאסוף את העולה מהסוגיות ❏ מסתבר כדברי הגרי"ז שבסוגייה בפסחים נד: נראה

שאיסור רחיצה של הושטת אצבע לחמין או צונן הוא מדין התענית שבו; ואילו בסוגיית תענית ל נראה ברור שדיני תשעה באב נלמדים מדין אבל. ואילו בסוגיית תענית יג נראה שאבל נלמד מתשעה באב. לכן מסתבר שאין אחידות בין הסוגיות, וייתכן שהן נחלקות בהבנת יסוד האיסור באבל וביחס בין תשעה באב ואבל, מי בנוי על מי.

▪ ושמה יש להציע שזהו יסוד מחלוקת רב חסדא ורבא [ב] רב חסדא סובר שאיסור רחיצה בצונן בתשעה באב הוא מדיני אבלות שבו ולכן ניתן להשוות אליו את אבל, ואילו רבא סובר שתשעה באב נאסר ברחיצה בצונן מדיני התענית שבו ולכן אין להקיש ממנו לאבל. זהו תורף ההסבר של דבריו שאבל מותר בבשר ויין, שרומז שאין ללמוד מתשעה באב שהוא יום תענית.

▪ ניתן למצוא הבחנה הדומה להבחנה בין תענית לאבל בתוך דיני אבלות עצמם. מדינא דגמרא ברור שרחיצה היא מדיני שבעה ולא נאסרה בשלושים. אולם חומרת האור זרוע שהובא ברמ"א ביו"ד שפ"א:א היא שאסור לרחוץ כל שלושים. זה בנוי על כך שבעוד שמקורות חז"ל נראה שרחיצה היא פעולה יומיומית, אצל ראשוני אשכנז משתקף שרחיצה דומה יותר לתספורת שנעשית מדי פעם. [דבר דומה משתקף ביחס לרחיצה במים שהוחמו ביום טוב. לדעת הרמב"ם מותר לחמם מים לרחוץ ביום טוב ונאסר רק להיכנס לבית מרחץ, ואילו לדעת תוספות אסור לחמם מים לרחיצה כי היא אינה שווה לכל נפש]. הש"ך כותב שיש לאסור בשלושים רק רחיצה בחמין, אבל רחיצת כל גופו מותרת בצונן. אבא ז"ל הסביר שבשבעה יש צער ואילו בשלושים רק מניעת תענוג, ומכאן ההבחנה שבשבעה מותר בצונן רק פניו ידיו ורגליו ואילו בשלושים מותרת רחיצת כל הגוף בצונן.